

KÖZMŰVELŐDÉS.

49

Az erd. róm. kath. irod. társulat

HETI KÖZLÖNYE.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

PÁL ISTVÁN.

SZERKESZTŐTÁRSAK:

DR. CSERNI BÉLA
STRAUBERT ÖDÖN.

PÁL ANTAL
ZLAMÁL ÁGOST.

TIZENKETTEDIK ÉVFOLYAM.

2901

A TÁRSULAT TULAJDONA.

GYULAFEHÉRVÁRTT.

Nyomatott Papp és Ferdinándnál a püspöki lye. könyvnyomdában 1863-ik évben.

Tartalomjegyzék.

I. Önálló cikkek.

	Lapszám
A pápa karácsonyi beszéde	1.
Papirkorszak. V. M.	2.
Budavár török kézre jutása és visszavétele Nyers Károly . . . . 4. 10. 19. 27. 35. 42. 50. 58. 66. 75.	75.
Használhat-e a tanító testi büntetést az iskolában? Füley Sz. Lajos	9.
A német nyelv a gymnasiumokban Dr. Cserni B. 17. 25. 33.	33.
Elmelkedés a tanmenetről. Emberi Á.	21.
A nemzetek átka. V. M.	41.
A gyászoló király köszönete	49.
A királyi család itthonn. Dr. Cserni B.	57.
Erdély-történelmi emlékek. Ávédik L.	60. 68. 76.
Egy-két szó a póstatakarékpénztárokról. Füley Sz. Lajos 65.	65.
Apulumi maradványok. Dr. Cserni B.	73. 83. 90.
A véderőre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásáról. Pál I. 81.	81.
Az erzsébetvárosi algyimnasium emléklapjai. Ávédik L. 85. 91.	91.
Katolikus kör. Pál I.	89.
Főmag. Simor János hercegprimás elnöki megnyitó be- széde a Szt. István-társulat nagygyűlésén	97.
Az erzsébetvárosi algyimnasium emléklapjai. László D. 100.	100.
Memzeti nevelés a gymnasiumokban. Dr. Cserni B.	105. 129. 137.
Cornelius Tacitus főtékintettel „Agricola“ cz. művére. Zlamál Á.	107. 115. 130. 147. 155.
Ecce homo! Nro 7.	113.
A Jézus istenségében való hitnek hatása a vllágra. Pál I. 121.	121.
A husvét-napja feletti vita az egyházban. V. S.	122.
A házi nevelés hibái. Spaller J.	138.
1789. május 5. Pál I.	145.
A francia forradalom utálatraméltó. Dr. Veress 153. 169. 177.	177.
Sokra mentünk (**).	161.
Balog Elek emléke. Pál I.	162.
Mi a legszükségesebb. Miklós I.	171.
XIII. Leo pápa allocutiója 1889. május 24.	177.
Isten beléletében a Szentháromság. S. N.	185.
Székelv pünköset, Antal I.	193.
Krisztus egyházának apostolisága. Pál I.	201.
A szesz italokról. V. M. 202. 221. 229. 238. 247. 268. 279 286. 356. 372. 389. 404. 413. 533.	209.
Szerkesztői előszó	209.
Megnyitó beszéd az erd. r. kath. irod. társ. közgyűlésén. Veszely Károly.	210.
Szabadság, egyenlőség, testvériség ker. felfogásban. Tenge.	219.
Néhány szó az iparosiskolák vallás-erkölesi oktatásáról. Jancsó E.	227.
Az iskoláról a szünidő alatt. Pál I.	235.
Mik voltak okai annak, hogy Luther M. hitújítása oly korán terjedhetett el az erdélyi százok között? Veszely Károly.	236. 245. 251. 260.
Miként lehetne még ez évben megkezdeni az erd. egyházm. történetének megírását? Szentkatolnai Bakk Endre. 243.	243.
Emlékbeszéd Salamon Alajos főesperes felett. Ferenczi Károly	252. 260. 268.
Máriához. Pál A.	259.
Főpásztori levél a „Haynald“ jubileum ügyében	267.
Milyen magaviselettel kell lenni az isteni tisztelet rende- zésében résztvevő személyzetnek. B. A.	275.
Az osztályrendszert-e vagy a váltakozó rendszert alkalmaz- zuk-e. Pongrácz János	277.
Szeptember első hete. Pál I.	283.
Szerény kérés a Statusgyűléshez. Bakk Endre	284.
A népiskolai közegészségügy. Tódor Antal	285. 306.
A tanárok anyagi helyzete. Dr. Cserni B.	291.
A m.-vásárhelyi gymn. felírása a Statusgyűléshez	293.
Az udvarhelyi gymn. felírása a Statusgyűléshez	296.
Veni Sancte Spiritus! Dr. Breznay B.	298.
Az erdélyi r. kath. Status igazgató-tanácsának ez évi je- lentéséből a „Bevezetés“	303.
Megnyitó beszéd az 1889—90. tanév kezdetével Kóródy E. 304.	304.
Püspök ur ö Nagyméltóságának ez idei Statusgyűlést megnyitó beszéde	311.
Statusgyűlés.	312. 324. 340.
Statusgyűlésről. Pál I.	323.
Az erdélyi egyházmegye üdvözlő felirata Dr. Haynald L. jubileuma alkalmából	339.

A Statusgyűlés üdvözlő felirata Dr. Haynald L. jubileuma alkalmából	347.
Megnyitó beszéd a papnevelde Haynald tüneményén.	
Balázs F.	347.
Az egyetlen hatalmas fegyver. V. M.	355. 371.
A temetőben. Á. B.	363.
A klerus és egyházi zene. Zlamál Á.	364.
Dr. Haynald L. bíboros-érsek válasza az erdélyi egyház- megyéhez és a Statusgyűléshez.	379.
Szt. Imre-Egylet. Pál I.	380.
Középiskolánk ügye. Dömötör J. 381. 387. 395. 403. 411. 432.	
Elmélkedés karácsonykor. Pál I.	419.
Karácsonykor. Á. B.	420.

II. Tárca.

a) Költemények.

Telen. Pál A.	6.
Az új évben. Fülel Sz. L.	13.
Balsam cseppek. Bálint Gy.	29.
A koldus. Holló K.	37.
Máriához. Fülel Sz. L.	51.
Mi lesz velünk. Fülel Sz. L.	61.
A jó szíveknek. Fülel Sz. L.	69.
Tanács. Pál A.	86.
Zarándoklat. Bodó Á.	116.
Husvét napján. Pál A.	123.
Mese. Pál A.	132.
Az ibolyák. Bodó Á.	173.
A nőhöz. Fülel Sz. L.	187.
Csendős este. Bodó Á.	213.
O még egy dalt. Révai K.	231.
Költői levél. V. Cs. J.	261.
Előjáró beszéd. V. Cs. J.	299.
Itthon. V. Cs. J.	337.
Péter ősém emléke. V. Cs. J.	345.
Október 15. V. Cs. J. 349.	349.
Modern iskola. Pál A.	357.
Halottak napján. Pál A.	366.
Sz. Imre. Pál A.	373.
Idei szüretünk. V. Cs. J.	375.
István király. Emberi Á.	382.
Őszi dalok. Révai K.	390.
Nem ily világba vágytam én. Fülel Sz. Lajos.	414.
Karácsony estéjén. Révai K.	421.
Karácsony. F. Sz. L.	424.

b) Prózák.

A religio és a bűnös ember. Szabó E.	22. 30.
Ki a jó gazda? Rusztitus	44.
Eszther. Dr. Veress.	52. 61. 69. 77.
Rudnyánszky Gyula „Mária dalok és legendák“ bírálata. Dr. Fülöp Adorján.	102. 108.
Egy emlékezetes husvétom. Zlamál A.	123.
Székely husvét. Nr. 7.	125.
A világ nyelve. László D.	132.
Anyja üdve. Prokupek S.	140. 148.
A mantis religiosa. Varga S.	149. 156. 164.

Látogatás Piskiben. Márton Dávid	173. 179.
Az udvari fodrásznál. Veress Zs.	188. 195. 204.
Adatok a Collegium Germ. H. történetéhez. Dr. Vass A.	222. 231. 240. 247. 254.
Szováta. Bodó A. 256. 262. 287. 299. 308. 349. 358. 366. 373.	
Piskiről. Pál I.	270.
Vizakna. Rényi	280.
Hogy mentünk Budapestre. László Elek.	320.
Bor-szülő. Á. B.	382.
A hypnotismus mint regénytárgy. Dr. Fülöp A.	397. 406. 414. 424.
Karácsony est. Prokupek S.	421.
Egy nevezetes karácsonyom. Zlamál Á.	422.
Pechek . . . . . Bába P.	434.

III. Kisebb közlemények.

Karácsoni öröm a Terézvároshoz	7.
Vidéki levél, Szász-Régenből. Tompos M.	7.
„ „ Oláh-Láposbányáról.	7.
Gróf Csáky Albin közoktatási min. rendelete a német- nyelv érdekében	14.
Vidéki levél. Bólya	23.
Primitia. Vajda-Hunyad. S. A.	23.
Vidéki levél. Hunyad-Boiceza. Kovács N.	31.
Védjük meg erőlesen jogainkat. Miklós Albert.	31.
Vidéki levél. Magyar-Lápos. Miklós Albert.	54.
Püspöki leirat a számvészekhez	54.
A főváros tüntetése	63.
Hivatalos. Püspöki körölvény alapítványi ügyekben	70.
Hivatalos. Püspöki körlevél a nagybőjt alkalmából	71.
Tanügyi levél Peselnekről	71.
Hová ragasszuk a bélyegeket. Dr. Lukács A.	78.
Iskolalátogatás Erzsébetvárosban	79.
Vidéki levél. Veridicus	86.
Nyelvészeti apróságok. Nr. 7.	87.
A Szatmár egyházmegyei irodalmi kör	93.
Vidéki levél. Veridicus.	94.
Nyelvészeti epróságok. Nr. 7.	95.
„ „ „	103.
Kuriai döntvény a káromkodás ügyében	109.
Vidéki levél. Az öreg.	110.
Glossák a kritikai levelekhez 111. 117. 133. 141. 150. 158. 165.	
Szerény észzevételek. Dr. Fülöp Adorjántól	118.
Vidéki levél. Veridicus.	127.
Kuriai döntvény az egyh. szertartások megzavarása ügyében	134.
Népiskolai vizsgák. Nedelka István	150.
F. A. levele a könyvismertetés érdekében	159.
A felesiki tanítói kör. Ferenc József.	166.
Püspöki látogatás Katonában	181.
Ünnep Kenyérmezőn. P. I.	181.
Tanítói gyűlés Háromszéken	182.
Vidéki levél. Bőő. Lukács Ádám.	189.
Kuriai döntvény a lelkesz failletményét illetőleg.	189.
Bérmant. Kolosmegyében	197.
Tanítói gyűlés a Bekecsalján	198.
Orgonaszentelés a Tereziánumban	214.

A gyergyói tanítóegylet gyűlése	224.
Temetőszentelés Kajántón. Bartos Dénes	234.
A sz. könyvek ezimeit versben. F. A.	241.
Katholikus hitélet. Gyergyó-sz.-Miklós	241.
Primitia. Jobbágyfalván	249.
Vidéki levél. V. Cs. J.	255.
Primitia. Tekerőpatakon	264.
A nagyszabeni Orsolyarendű zárda leánynevelő és tan- intézet	265. 273.
Primitia. Szarvaskenden	272.
„ Mikóújfaluban	272.
Füredi levél. Borszék. Brassai Józseftől.	280.
Vidéki levél Nagy-Kászonból.	288.
„ „ Szentkatolna. B.—a.	289.
Nyelvészkedés, de nem nyelvészkedés. F. A. . 301. 345. 417.	
Riskó László 25 éves papi jubileuma	310.
Gyulafehérvár üdvözlő felirata Dr. Haynald L. bibornok érsekhez és az arra adott válasz	351.
Vidéki levél. Zomora fogadtatásáról.	351.
„ „ Király János temetéséről. Nyiralyi	368.
„ „ A ditrói iskolaszentelésről	376.
„ „ Csik-Szentgyörgyről.	376.
„ „ Sz. Imre ünnep Udvarhelytt.	377.
Tantúgy Háromszéken Kovács F.	383.
A kézdívasárhelyi oltáregylet közgyűlése. Vajna K.	392.
Tantúgy Fel-Csikon. Ferencz J.	400.
Tantúgy Al-Csikon. Baka József	407.
„ Boiczán. Veszeli Károly.	416.
Nagy Karácson. Tözsér László	425.
Tantúgy Gyergyóban. Vendl A.	427.
Vidéki levél N.-Ernyéről. Bourdeaux F. Olivér.	436.

IV. Irodalom.

Könyvek és folyóiratok ismertetése. 8. 14. 24. 39. 47. 63. 72. 80. 96. 104. 112. 134. 208. 216. 225. 233. 242. 273. 281. 290. 345. 353. 361. 370. 377. 385. 409. 417. 427. 437.	
Könyvismertetés. Fülöp Alajos. Axiomák gyűjteménye. Z. Á.	118. 134. 142.
Észrevételek a F. A. Aksziomáiról írt könyvismertetésre	166. 175. 183. 189. 198. 206. 214.
Előfizetési felhívás „A kath. isteni-tisztelet szolgálatá” cz. műre	257.
Előfizetési felhívás „A gyakorlati egyházi irálytan” cz. műre	265.
Felhívás a magy. kath. papsághoz. Babik József.	352.
Dr. Lukács: „Házassági akadályok” cz. művének ismertetése. Z. Á.	360.
Dr. Dedek: „A karthauziak Magyarországon” cz. művének ismertetése	369.
Dr. Aschenbrier: A plebániai anyakönyvekről” cz. műnek ismertetése. y.	384. 393. 401.
Rosty: „Magyar szentek legendái” cz. művének ismertetése. Z. Á.	385.

V. Társulati ügyek.

A LXVII. választmányi gyűlés jegyzőkönyve	46.
A LXVIII. „ „ „	62.
A LIX. „ „ „	174.
A XII. közgyűlés jegyzőkönyve	223.
A LXX. választmányi gyűlés jegyzőkönyve	391.

VI. Napi események.

Minden számban.

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:

Egész évre ... .. 4 frt.
Félévre ... .. 2 " "
Negyedévre ... .. 1 " "

A társulat minden rendű tagjai
a lapot tagdíjaikért kapják.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek,
mint az előfizetési pénzek a „Közmuvelo-
des” szerkesztőségének Gyulafehérvára a
várhoz küldendők.

A PÁPA KARÁCSONI BESZÉDE,

MELYLYEL A KARÁCSONI ÜNNEPEK ALKALMÁBÓL TISZTELGŐ BIBORNOKI
KOLLEGIUM ÜDVÖZLETÉRE VÁLASZOLT.

Istennek úgy tetszett, hogy megérnem engedte jubileumom ünnepét; a pápaság nehéz helyzete azonban mitsem változott, sőt a helyzet rendszeres a harc által, mely minden ellen irányul, ami katolikus, valamint közigazgatási és törvényhozási intézkedések által még rosszabbra fordult. A szent alapítványokat nem kimélik, mint ezt az ázsiai kollégium esete mutatja; gátat vetnek a legérdemesebb vállalkozásoknak, mint például: a rabszolgaság megszüntetését célzó intézkedéseinknek is, csak azért, mert az egyház volt a kezdeményező; szidalmazni merészkednek a pápát és fenyegető tüntetéseket rendeznek ellene; megragadnak minden fegyvert, hogy neki ártsanak; de mindezt nem tekintik elégségesnek, hanem még ellenséges irányu törvényeket is hoznak. Az eretnekek azzal vádolják a pápát, hogy ellensége Olaszországnak, mely papi hivatalának biztosítása céljából teljes szouverenitásának visszaszerzé-

se mellett állhatatosan megmaradt, bár az ellenszórt vádat, melynek az a célja, hogy az olaszokat elidegenítse a pápától, már sokszor megczáfolta. A pápa szouverenitásának visszaszerzése Olaszország nyugalmának és boldogságának képezné alapját. A pápa, amint ezt a dicsőségteljes hagyományok bizonyítják, nem ellensége Olaszországnak, sőt arra törekszik, hogy Olaszországnak erkölcsi hatalmát öregbitse. Amaz olasz katolikusok, kik a pápa szouverenitását visszakivánják, jobban szeretik a hazát, mint a többi katolikusok. Az egész világ püspökei és katolikus hivei felemelik szavukat a pápa jogainak védelmére; mert erkölcsi és szociális érdekek védelméről van szó. Olaszország nem maradt hátra, mit a zarándoklások eléggé bizonyítottak, de a kormány ezt új törvényeivel el akarja nyomni.

Végül szive mélyéből és látható megindultsággal osztotta apostoli áldását.

Papir korszak.

Az emberiség életfolyamában egyes kimagasló események, uralomra jutott eszmék és elvek s néha kiválóbb nemzetközi forgalmúvá minősített tárgyak és az emberi ész hatalmába hajtott elemek korszakot szoktak alkotni. Így különböztet meg az emberiség történelme arany, ezüst, bronz, réz, vas, kő, cserép, papír stb. korszakokat.

Korunk is az uralkodó főbb eszmék és elvek, szellemi, erkölcsi és anyagi erők hódító hatalma, a magán- és közéletben általánosuló uralma, térhódítása és foglalata szerinti különböző neveken szokták elnevezni és jellemezni.

Gróf Csáky Albin vallás és közoktatásügyi miniszter mondá a miniszterre történt kinevezetése alkalmából nála tisztelgő fővárosi középiskolai igazgatók küldöttségének, hogy a középiskolák vezetőitől mindazt követelni fogja, a mi ezen iskolák felvirágoztatására megkívánható; azonban tudja maga is, hogy a *bürokratikus munka jelenleg nagyon is ránehezedik az igazgatókra. A mai korszakot, ha az ember jellemezni akarja, papírkorszaknak lehetne nevezni.*

Hogy korunk valóban papírkorszak, legeklatansabban igazolja a mai papírkorszakba burkolt és csomagolt liberális iskolarendszer mellett, ázsiai közigazgatásunk és valóban itató-papír természetű igazságszolgáltatásunk, melyeknek lohnán és csönöletesen vánszorgó kerekéi az összetorlódó papírhalmazok rongytengerében feneklenek meg, mint hajdan a magyar síkság mesés homokteügerének utasai.

Legszentebb jogaink és igazaink valóban a máziszámra felhalmozódott papírtörvények, rendeletek és referádák stb. sötét renetegének átkutatatlan végtelenében vesznek el. Ki nem ismeri a mai *írásbeliség* évtizedekre és egész emberöltőkre nyújtózkodó lassuságát. Qui habet tempus, habet vitam — mondhatná erre valaki. De itt megtörténik, hogy az emberi élet véglességében, nem éri meg az időt, hogy keresett igazához jusson.

Nós és mit mondjunk a mai sajtóról?

Abt, püspöki komisszarius és kernzi plebános a németországi katolikusok XXXV-dik nagygyűlésén a kath. sajtó kérdéséről értekezvén, mondá: „Ha valaki a kath. nép számára akar írni, akkor az illető úgy írjon, mint ezt Stolz Albán tette, t. i. a nép szívéből vegye az anyagot és írmodort. A kath. írónak fülét csak úgy kell a nép szívéhez illeszteni, mint ezt az orvos teszi auskultatójánál.“ — Ezután így folytatja: „Korunkat méltán mondják *papírkorszaknak*, mely fokokként vált azzá az arany, ezüst- és bronzkorszak után. Mert hát valóban milliókra menő mázsa papírokra van szükség korszakunk szellemének ki-domborítására: papír *„fehérneműre“* fogatkozásaink el-leplezésére; papírpénzre, a mely csak látszatát se adhatja az aranyak, és papírszivarkákra, a melyek azt bizonyítják, hogy szédelgés minden. És e papírkorszak oly pusztítást vitt véghez a nép erkölcsi életében, hogy most már a legkötönyöbben vezetett, valóban igaz keresztény alapon álló sajtóra van szükség, hogy feltartóztathassuk a végveszedelmet.“ Korunk nagyratörő szellemének *papír* ipar-kodik *monumentum aere perennius-t* emelni. Minden szelle-

miségének és anyagi erejének felszínre hozott kincseit papírrongyokba takarogatva, siet a jövő századoknak örökségül hátrahagyni. Tamen in vanum vel frustra laborat. Oseink ezer évvel ez előtt többet tettek, mint írtak, többet imádkoztak, mint olvastak és tanultak. De azért emléük és szellemük és műkinéseik mig nemzet él e földön, élni fog. Memoria aeterna erunt justi. Rink pedig a feledés éje fog borulni és bennünket a rozsdá által megemészített kincseink, az egerek, a moh és szú által megörölt papira-ink büszhődő porai fognak örök álmlukban gondosan betakarítani és elfedni.

Korunk vezérszelleme a létért küzdő mai emberiség-et a papírhalmazok nyonda- és tintafestéktől vizenyös feketé (vörös tenger) tengerén át törekszik a faraók szolgaságából a téjjel mézzel folyó boldogság ígérlet földjére bevezetni. De mert sokan *in duritia cordium* nem akarnak a korszellem által megmutatott boldogság utjára térülni: lettek és megszülettek a modern fényben disz-kező nagy *javító intézetek*. Hajdan az egész világon egy javító intézet volt. Most az államok üdve, az Isten fölé emelkedni törekvő államhatalom a maga esz néjéhez méltó javító és térítgető intézetekről gondoskodott. Hajdan az államok is a maguk üdve és jóléte érdekében azokat, kik érdekei ellen vétettek, azon egyetlen javító intézetbe küldték, melyet már akkor gyóntató széknek neveztek.

Ma ezen egyetlen javítóintézet, a gyóntató szék el-len, mely pedig egy ölnyi tért se foglal el előlük, maguk az államok tolytatnak főkép nagy papírhadjáratot. —

Már pedig tudja meg a papíron kérdőző világ „hogy a földkerekség összes javító-intézeitei se térítettek meg anny-nyi gonosztevőt, mondja Dr. Schmitz, — mint mennyit, az államok üdvére, megtéríténi sikerült a gyóntató szé-keknek“.

Icarus icarius nomine fecit aquas . . . Korunk könny-nyű papír szárnyakat öltve rohan és repül a haladás sze-kerén. Századok mulasztásait akarja hevenyészni évek alatt. Nagyot akar; már pedig ki nagyot akar semmit sem akar, azaz ki nagyot markol keveset szorit.

O ne quod est nimium vertitur in vitium. Szomorú *doce-t* nyújt papír korszakunkról a törvények és rende-letek hiányos halmazába fojtani szándékolt nagyszombati képezde ügye. Vajha törvényeink formái és anyagi meg-alkotása körül ne bizonyulnának minden lépten-nyomon igazaknak Savigny ama híres szavai, hogy „korunknak törvények hozásához nincs hivatása,“ s így ne növelné to-vább a nemzet drága izautsága árán a *papírtörvények* hal-mazát.

Papírkorszakunk alkotóinak is méltó meditatio tár-gyul szolgálhatna ama régi, de ma is érvényesülő remek mondás:

Qui Jesum nescit, nihil est, si coetera discit.

Qui Jesum discit, satis est, si coetera nescit.

Igen, az Isten nélkül élni és nagy vívmányokat terem-teni törekvő és Isten nélkül fejlesztett félszget tudományos-ságnak oroszlány része van a mai papír korszak megal-kotásában.

Az előtérbe lépett materialisztikus irány hódítása, a mammonimádás nyilvánvaló ápolása, a zsidó pénz-pluto-kracia világhuralma, a szabadkömüvesség akna munkája mind

oly irányu törekvések, melyek tényekben nyilvánulván a mai zsidó rongyokból meggazdagodni siető korszak megalkotását nagyban befolyásolják.

Mert valamint az egyesek életraizát és jellemét nem annyira szavaik, mint inkább cselekedeteik; úgy az emberiség élet folyamát nem a történelemben szereplő tényezők nyilatkozatai, hanem az események alkotják és alakítják.

De aztán nem is csodálkozhatik senki azon, ha a „felekezetenküli Józsv“ akatholikus világában a 20 év óta felekezetenküli magyar állam ma már 400—500 millió ft értékű ronggyal vagy no „fehérnemű“-vel fedezeti és leplezeti fogyatkozásait. S ha csak a honvédelem újabb beruházásához jővőre a 11 milliónyi előirányzat mellett 1—5 ftosokban 90 ezer „fehérnemű“ kiállítás (banknota nyomtatása) hozatik ajánlatb; a függő államadósságok ellenőrzésére fennálló bizottság által.

És ki tudná megmondani hányféle rongyból gyártott — „kötvény“ által, s hány „kötvény“ gyárnak (kötvény kibocsátó intézetnek) van ma lekötve majdnem minden honpolgárnak nemcsak ing-galléra, hanem nyaka is.

Itt eszünkbe jut a cigány életből ismeretes szóbeszéd a cigány fiu egyetlen öltözékéről, mely nyakraivalójából állott.

Allaméletünk vezérszellemé számunkra is gondoskodott vexelekben s más aranyat, ezüstöt és rezet képviselő kötvényekben nyakkötvényekről, nyakékekről.

De a mai papirkorszak ránk magyarokra nézve indokát bírja abban is, hogy mi egy idő óta elkényesdvn és elsatnyulván, vérmérsékletileg már nem bírjuk viselni a nehéz fedezetet, minők: az arany, ezüst, réz stb. Ezek nyomása a'ait erünk lázasan fellobog, szívünk utolérhetetlen vágyak és szenvedélyek után dobog és végletekbe hajt.

No de e miatt meg is szoktuk már a rongy fedezetet, mely alatt ázva, fázva, dideregve bizvást hűsölhetünk, a nélkül, hogy hevünk tulragadna. S lettünk épen séggel oly megfékezhető, madzagon kormányozható, lecsigázott jámbor népség, melyre a mai liberalis Tisza-kormánynak önuralma fentartására és önző akath. céljai érvényesítéséhez szüksége vala.

Ime a korszakalkotó események faktorai mi magunk lévén, a jelen papirkorszak nem méltó-e hozzánk, nem édes szülőttje-e ronggyá sajtolt szegény népünk és nemzetünk éj-napi fáradságos és gyötrő hurczolkodásainak és létért küzdő töprengéseinek?

Hogyne lennének a rongy-korszaknak főkép mi magyarok megalkotói, midőn Tiszának az államháztartási egyensulyt 13 év óta ígértő hitegetései daczára a 345 milliói idei budgetet 354 millióra emelte a kormány.

Ebből kijut a magyar állam minden polgárának egy nyakra valóra való takaróul vagy fedezetül a különben is megnehezült minden napi élet zivatarai ellen.

Majd ha a nemzet már kiszivattyuzott adóképesége daczára az adók emelgetnek, s a nemzet nyakán nyakék gyanánt a kifizethetlen sok adósság marad, a kérdezősködő közel jövő kor, vagy század szellemének, hogy ki ruház és ruházott bennünket, akár Tisza, akár a magyar kormány, akár az általuk képviselt liberalis magyar állam, rávághatja feletül, hogy ő szült, ápolt, nevelt és ruházott ki ily antik boldog módra.

Igaz, vestis non facit monachum s a pénz se teszi a nemzetet, ha még papirból van is, de ha a nemzet vezérszellemi a nemzetet rongypénzzé teszik, vagyis a pénzt a nemzetnél és honnál többre teszik és becsülik, ki tehet róla? Én alig.

Különben, ha még soká tart az adóemelés és nem fordítatik több figyelem egyuttal az adóképeség intenzívabb fejlesztésére, megérjük, hogy ronggyá lesz az egész nemzet s majd az eddig is ronggyal kereskedő zsidófaj papirt s főleg papirpénzt préselhet belőle. —

Igen, ma a konverzio körébe vont 516 milliónyi államadósság 38½ milliónyi annuitással és az 500 milliói kölcsön felvételét sürgető új hitel művelet bonczolgatásánál már maga a felhivatalos évi 139 millió kamat terhet vallva be, — *hazafias koplalásra* utal. De Tisza maga is 13 év után nehéznék vallván a helyzetet kijelenti, hogy a *nemzetnek el kell mennie egészen a koplalásig*. Az az mig a bőre papírrá finomodik.

S mind e hazafias koplalás szükségének kimondását Tisza addig a szomorú kuriozitásig huzta halasztotta, mig ma a tőzsdelapok őt „*aggastyán*“ kormányelnöknek nevezvén el, „*aggastyán*“ koránál fogva nem kötelezhető böjtre és *koplalásra*. Ime a liberalis állambölcséletnek quintessentiája: hazafias koplalás. De miután már saját „*én*“-em „*aggastyán*“-ná, a sok zsiros táplálék által a koplalásra képtelenné lett, koplaljon tehát a jelen és jövő fiatal nemzedék.

Ime itt az átmenet a papirkorszakból a koplalás korszakába.

De mit mondjak ehhez? hisz a koplalás korszaka tényleg a legelrettentőbb és ijesztőbb alakjában bekövetkezett.

Vagy mit jelent az, hogy Európát 1000-ként, sőt a legújabb tudósítások szerint 8—10,000-ként hagyják oda és költözködnek át Amerikába? E rettentő számnak jókora %-át szolgáltatja a magyar korona népessége is.

A rongyból gyártott papírnál is rongyabb korszak biz ez. Hátha még utána gondolnánk annak, hogy a rongyon kívül, mely pedig végelemében a ronggyá silányuló világnak gazdag kiegészítő részét képezi — még menyinyi lim-lomot, szénát szalmát, fűvet, fát, hamut, növényrészt stb. gyöszmötölnek, gyártnak papírrá, valóban találóan nevezik korunkat papir korszaknak. — Ez az anyagi oldala a dolognak.

De szintén csak az említett anyagokból gyártott olcsó papir türhet meg és viselhet el türelmesen annyi megbombolt elkorhad, elnyűtt és gyártotta szegény szellemi elkopott limlomot hátán, annyinyi széttépett libegő lobogó szilánkos szellemi foszlánytörmeléklet homlokán, annyi törpe szellemi majom és pojácztánczot puha és viszeres széles vállközén, annyi enyelgő szellemtelen pofolódást puffadt arczán, annyinyi könyöklökést és lábrugdálózást oldalbordáján, annyi halálusra mért csapást, véresszáju ütögetést fején, annyi goromba szitkot, átkot, gunyt, rágalmat stb. magán.

Igen, csak a papir, e korszakalkotó hatalmas elem képes kiállani és eltűrni azt a sok csuszást-mászást, simulást, hajlongást, görbedést, kiegyenesedést, kegyhajbászatot, — vadászatot, lotást-futást, mosolygást, nevetést, kétszinűsködést, ámulást, bámulást, mosakodást, kéztördelést, morzso-

lást, szinlelést, savanyuképet, nagyképüsködést, sovárgást, epekedést, vágyakodást, sohajtást, reménykedést, várakozást, csalódást, bút, bánatot, kétségbeesést, fájdalmat, keserűséget, kéjt, örömet, kedvtelést, hatalom, bir- és kincs-szomjat és vágyat stb. melyek rajta, benne, általa érvényesülnek, kifejezésre jutnak, érvényesülnek, vágnak, ohajtának stb. s melyek a birkatürelmű, megnyomorított papir-gyártmányt korszakalkotó elemmé, világtársadalni, nélkülözhetlen tényezővé, nemzetközi forgalmi cikké, a trónok és koronák existenciájává, az országok államok és nemzetek erősségévé, sőt a jelen és jövő biztosítékává s mondhatnók a nemzetek életévé teszik.

Vagy tán nem így van ez? Oh! hát mit tesznek azok a közelebről alírt 500 milliós hitelműveletek? Mit jelentenek a többi európai államoknak a miénkhez hasonló pénz-manipulációi?

Ma a föld tengelye papírból van. Papíron fordul meg mint sarkán a világ. A papír szabja meg az arany és ezüst agóiját. Papírra kel, papírra fekszik, papíron él, papíron rágódik, papírral takarózik, papírral védekezik, papírral támaszkodik, papírral ruházkodik az egész világ.

No és papíron virágzik a tudomány, papíron satnyulnak el a jó erkölcsök, papíron tűnnek el az ártatlanság kellemes bájai, papíron hervadnak el az erények rózsái. Igen papíron táplálkozik és papírral táplál másokat is az örök Jónak esküdt ellensége: a gonoszság szelleme, a pokol hatalmassága.

Igen, de egyttal nap, hold, és csillagok, fővénszemei, harmatcsepp, virágszál, és minden, de minden a mi létezik — a papír által és papíron, mintegy fonségökben és nagyságukban képzeletünk előtt megjelenitve — hirdetik a bölcs Teremtő alkotásait is. Vajha volna, mint régen volt! Vajha, ha már — a mint úgy van — a papír korszakot éljük, a papír mindig, minden körülmények közt és egyedül korunk által az emberiség magasztos céljainak elérésére és az Isten örök eszméjéhez méltó módon használatnák fel.

Igy a papír törvényekkel takarózásunk is még hagyján volna.

V. M.

Budavár török kézre jutása és visszavétele.

Írta: **Nyers Károly.**

Mohács mezején Magyarország régi dicsőségének fénye elbomályosodott, önállóságát e „gyásztéren“ söpörte el a vihar. A mohácsi ütközet döntötte el a nemzet sorsát, e csatával vette kezdetét ama szomorú korszak, melyben a Jagellók alatt lejtőre jutott hazánk mind mélyebbre hanyatlott alá azon hatalmi állásából, melyet addig az európai nemzetek között elfoglalt.

II. Szolimán az ország véderejét, 1526. aug. 29-én megsemmisítván s fölötte az izlam hét fő diadalának egyikét megnyervén, nyitva találta maga előtt az utat hazánk szívébe; győztes hadait a Duna mentében szept. 10-én az őrizet nélkül hagyott Budára vezette, fölperzselve utjában minden várost és falut. Nem került ki e sorsot Buda sem, bár néhány visszamaradt lakósa ennek kulcsát Duna-Földvárig vitte a győztes kényur elé. A szultán ugyan megakartá kimélni a fővárost, de vad harczosai már reá sem hallgattak, felgyujtották azt s Mátyás király palotáján

kivül az egész város elhamvadt. Szolimán szept. 17-én a törökverő Hunyady fiának, Mátyás királynak palotájában zene hangjai mellett ülte meg a kis Bairámot¹⁾ s fogadta vezéreinek kézcsókját. — Megvillant-e a nagy király agyában csak pillanatra is a gondolat, hogy ez meg fog történni s ily hamar, elhunya után nem egészen 37 év múlva? Hitte-e, hogy a Zugliget után számos főuri kéjlakról környezett gyönyörű vadászkastélyának, az ő kedvencz helyének küszöbét ily rövid idő múlva a szultán a haza hű fiainak hulláin keresztül fogja átlépni?

Mialatt a szultán Budán időzött, hadai tüzzel-vassal pusztították a Duna, Dráva, Balaton és Rába közötti területet egész Győríg, nem kegyelve az aggnak, asszonyoknak s gyermekeknek sem. A Vértes-hegységben Maróth helységnél, az esztergomi érsekség vadászterületén, azonban némi ellentállásra találtak a martalóczok. A szomszédos vidék lakósa mintegy 25 ezren ide menekültek és szekérvába zárkóztak. A törökök a menekülteket védett helyűkből ki nem csalhatván, ágyukkal lödözték őket halomra. Csak kevesen tudták magukat keresztültörni az ellenségén, s azok is nagyobb részét felkoncizoltattak. Így *Dobosi Mihály* ifju szép nejevel egy lóra kapván, szintén menekülni igyekezett; miután azonban a nemes állat kettős terhe alatt összeroskad, nejt az ő kértére, nehogy élve a vad ellenség kezébe kerüljön, szíven szurta, maga pedig a megsebzett him oroslán haragjával várta be ellent s életét drágán adta el.

Mint hogy *Szolimán* most nem hódítani jött, hanem csak a *Bergham* basa követén 1521-ben ejtett sérelemért²⁾ akart az országon bosszút állani s mivel az ázsiai zavarok is haza szolították, visszaparancsolta zsákmányolásra kiküldött seregét s miután a vár összes ágyuit, Mátyás király konyvtárának nagy részét, Apolló, Diána, és Hercules bronzszobrait, melyek Konstantinápolyban mint győzelmi jelek állítottak föl, két massív bronz-csillárt, melyek a Justinian által épített Aja-Sofia mecsetbe kerültek s egyéb ritkaságokat hajón előre elküldte, szept. 24-én seregét Budáról őrség hátrahagyása nélkül kivonta s azt a Dunán vert hidon a balpartra szállítván, okt. 12-én a Duna és Tisza között kitakarodott az országból s hét havi távollét után nov. 23-án érkezett Konstantinápolyba. Pesttől kezdve fölégetett városok, falvak üszkei, romjai s leglyukoltak temetetlen hullái jelölték az utat, melyen átvonult.

Egykor a magyar a törökön nyert győztes csatából diadalmenetekben tért haza s most gyászmeneteket tart, 200 ezernél több, részint elesett, részint rabszija fűzött

¹⁾ Mozlimek (hivő) ünnepe Abrahamnak a Thebir hegy alján tett áldozata emlékére; de azt is állítják a mozlimek, hogy Jeruzsálemben Moria hegyén történt a feláldozás.

²⁾ II. Szolimán trónra lépén, a béke meghosszabbításáért adót kívánt. A béke megkötése céljából Berghamot küldte az országra. — A basán ejtett sérelemről Dr. Kerékgyártó ezt írja: „A magyar kormánytanács a török követet fogságra vetette, sőt utóbb bántalmazva küldé Szendrőbe;“ Buday Ézsásás pedig: „II. Lajos a nemzetek jussa ellen a követet és a vele levőket megolette, és hogy nyoma se lenne megolettetésöknek a Tatabár megelevő nagy halastóba vetette.“ — Tatán ma is megöngatják azt a bástyafokot, melyről II. Lajos a követet az egész vár alját mosó s a bástyafok alatt 6 ölnyi mély tóba taszították.

testvérét siratja.) — Ekkora veszteséget nagy nemzetek is megéreznek, mennyivel inkább mi, csekély számu magyarok, kik a népek oceanjában testvérek nélkül, elszigetelten állunk, kikről gr. Széchenyi századok mulva is csak annyit mondhatott, hogy még mindig: oly kevesen vagyunk. — Erős érvágás volt ez a nemzet testén; de talán szükségese volt még a magyarnak e véres tapasztalatra, hogy a későbbi idők zivataraiiban annál jobban, annál férfiasabban megállhassa helyét.

Szolimán kivonultával azonban nem szüntek meg a bajok. A mohácsi vész előtt az volt káros hatással a nemzetre, hogy egymás után két árnyék királya volt, kiknek uralkodása alatt a királyi tekintély elenyészett, az ország, mert jövedelmi forrásai kiapadtak, erejében meggyöngült; önzés, haszonlesés, a haza védelmezésében hallatlan könnyelműség harapódzott el; a mohácsi vész után pedig egyszerre két király is volt, kik egymással az ország birásáért versengtek, mely versengésnek következményei lettek a tíz éven át tartó belvillongások, az erkölcsök elvadásása, a közbiztonság megsemmisülése, az alkotmányos intézmények alásúlyedése, az ország területének szétdarabolása. — Zápolya a magyar legnagyobb ellenségével a törökkel véd és támadó szövetségre lépven, a hatalma tetőpontján állott töröknek ez által alkalma nyílt az ország ügyeibe folytonosan beavatkozni s annak részét rövid idő alatt meghódítani.

Ferdinánd Budát János királytól 1527. aug. 20-án könnyűszerrel elvette, de Szolimán második hadjárata alkalmával 1529. szept. 29-én azt elfoglalta s János királynak ünnepélyesen átadta. Ferdinand, ki „megesküdött, hogy élni, halni kész ezen ország birtokáért;“ szívós kitartással törekedett azt birtokába venni, annál is inkább, mert Anna felesége után is jogot tartott hozzá s az 1538. nagyváradi békekötés ezen pontja: „János halála után az ország a kapcsolt részekkel Ferdinándra száll,“ János királynak 1540. jul. 21-én bekövetkezett halála után aktuálissá vált. Bár Ferdinánd ezen pont követelményének: „míg a szepesi herczegség János fiának teljesen át nem adatik, addig Ferdinánd és örökösei nem birhatják az országot“ a szepesi herczegség átadásával, mivel a szerződést János király is megsértette, ez ideig eleget nem tett, felszólította Izabella özv. királynét a nagyváradi békekötés pontos megtartására, a maga részéről is hasonlót ígérve. — Minthogy

3) Brodaries István váci püspök, ki a mohácsi ütközetben maga is részt vett, de szerencsésen megmenekült, „Descriptio cladis Mohátsianae“ című művében mint egykoru tanu állítja, hogy a mohácsi csatában eleset tek s az ország egyéb részeiben megölt és rabzójra fűzött magyarok száma „könnyen rámege 200 ezerre.“ — Székér Joachim pedig „Magyarok eredete“ II. k. 229. lapon azt mondja: „A raboknak és megöletetteknek száma 300 ezerre számítottak az Historia írótól.“

4) A hatalmas szultán követének megöletése által haragra gerjesztetvén, nem történt erélyes intézkedés arra nézve, hogy a biztosra vehetett támadás csatára készen találja a nemzetet, hanem, mintha semmi veszélyt sem jósoltak volna a távoli villámlások, mintha az ország ügyei a legnagyobb rendben voltak volna, az udvar és a főbkek egyre tánczoltak — a vulkán s vigan lakmároztak, azt hívnék, hogy „a törökök a gyűrűjökben levő kövekkel is leverik, miért is méltán kiálthatott föl esudálkozva Herberstein, Ferdinándnak azon időben Budán tartózkodó követe: „Soha sem nem láttam — mondja — sem nem hallottam országot, mely nagyobb örömmel ment volna a maga veszedelmére, mint Magyarországra.“

János király tanácsosai előtt azon óhajának adott kifejezést, hogy János-Zsigmond⁵⁾ fiát, ha jónak látják, válasszák királylyá. Ferdinánd, kinek ez tudomására jutott, Izabella feleletét az ő felhívására be sem várva, Zsels Lénárdot Buda ostromára küldötte; e válatat azonban eredménytelen maradt.

János király végrendeletében fia gyámjává a lángeszű Frater György nagyváradi püspököt, ⁶⁾ Petrovits Péter rokonát és Török Bálintot nevezte ki. Frater György Zápolya végakarát teljesítendő a Ferdinánd párti Frangepán Ferencz kalocsai érsek, Bebek Ferencz, Perényi Péter, Balassa Menyhért és Zsigmond kivételével a főurak és nemesek által János-Zsigmondot Rákos mezején királylyá kiáltatta ki, a kormányzás azonban ennek nagykorúságig Izabella kezében hagyatott. Eszéki János pécsi püspököt és Verböczi Istvánt a gyámok 200 ezer aranyat érő ajándokkal ⁷⁾ Konstantinápolyba küldötték, hogy János király halálát a fényes portán bejelentsek s Szolimán kegyét, pártfogását Izabella és János-Zsigmond részére kikérjék és Ferdinánd ellen, ki Budát s evvel az országot egészen elfoglalni akará, segílyt kérjenek. Szolimán, miután az általa 1540 őszén Budára küldött csausz jelentéséből is meggyőződött a gyermek létezéséről s Ferdinánd szándékáról is értesült, Izabellát leányává, János-Zsigmondot fiává fogadta, fejedelemnek elismerte s megígérte, hogy a János által birt országrészben a herczeget minden erejével megvédelmezi; tudatta egyszermind a követekkel, hogy a határszéli basáknak Buda megvédelmezése iránt már kiadta a rendeletet.

Frater György örült ugyan a hírek, hogy Szolimán ily jó indulattal van János-Zsigmond iránt, de tartva attól, hogy, ha a szultán az országra befő, azte is foglaltja, mindent elkövetett, hogy ne kelljen a portának e kétes becű pártfogását igénybe vennie. Az ekközben fölmerült események azonban ebbeli fáradozásait meghiúsították.

Frater György a kormány gyeplőjét a maga kezébe akarta ragadni, miért is közte és Izabella között surlódás

5) Cserei Mihály Zsigmond-Jánosnak nevezi.

6) Frater György szül. 1481-ben Horvátország Kanizsán nevé jelen-tékelen falujában. Atyja Ujteszenic; Gargely elszegényeltet hivat nem-s volt. Frater György anyai nagybátyja Martinuzzi Jakab scardonai püspök után, ki őt kis korában nevelte, a Martinuzzi nevet vette föl, kortársai pedig György barát, vagy Frater Györgynek nevezék. Nyolcz éves korában Corvin János udvarába, Mányadvárba került, hol mint udvari szolga nyert alkalmazást; 23 éves korában Zápolya István öczegye Hedvig tescheai herczegnő szolgálatába lépett, kinef. szakácsinas és a herczegnő termének fűtője volt; 31 éves korában a pálosok rendjébe lépett s a balai hegyekben levő Szt.-Lőrincz zárdába küldtet. Ittkezdet a tulbanjok elemeivel megismerkedni s világos eszével csakhamar pótolta a mulasztást. 35 éves volt, mikor áldozárrá szentelték. Nehány év mulva a Lengyelországban levő czenstochowi zárdában, majd a Magyarországon fekvő sajó-láli klastrom perjele lett. 1528-ban Zápolyai Jánossal Lengyelországba ment. Innen János király éredékében három ízben gyalog utazott nagy veszélyek közöt Magyarországra. 1529-ben Zápolya tanácsosa, 1534-ben nagyváradi püspök és kinstárnok, 1540-ben János-Zsigmond gyámja, 1551-ben Erdély kormányzója, esztergomi érsek és bibornok, 1551. decz. 17-én kora reggel 70 éves korában Alvinczban Castaldo, Pallavicini és embereik által megöletett (Fraakl V. A magyar nemz. tört. III. füz. 23—45. — Buday Eszajás: Magy. orsz. hist. II. köt. 44. l. — K. Vincze Károly: Nemzeti Plutarkus I. k. 107—132. l.)

7) 50 ezer arany, 40 aranyzövetű ruha, 10 arany és 100 ezüst bilikomból állott az ajándok, mely ma 1 millió írtéknek felel meg.

támadt. Ez állapotot a királyné türehetetlennek találta, azért, csak hogy tőle megmeneküljön, hajlandónak mutatkozott Ferdinándnak Budát a birt országrészszel a püspök akaratára ellenére is átadni. Ferdinánd, mivel Frater Györgyöt semmiképp sem lehetett az átadásra bírni, 1541. május 3-án Roggendorf Vilmost Buda elfoglalására küldötte, Izabellának majdnem sikerült is azt csel által Ferdinánd kezére játszani. Junius végén a szultánnak 100 ezer emberből álló előhada Mehemed Jahiogles szemendriai helytartó és a perzsa származású Uleman vezérlete alatt megérkezett a vár fölszabadítására. Mehemed a német vezért az ostromműveletek sikeres folytatásában megakadályozta ugyan, de a várat az ostrom alól fölszabadítani nem tudta; mikor azonban híre szaladt, hogy közelget Szolimán „a hatalmas szörnyeteg, elnyelendő az egész tábornok,” Roggendorf fölhagyott az ostrommal s a vár alól el akart vonulni. A visszavonulás nem sikerült. Mehemed Frater Györggyel egyesülvén, ez utóbbi az iszonyu éji csatához kivilágításról is gondoskodott, felegyujtatván egy zásznát Roggendorf seregét aug. 21-ke éjjelén, mikor ez a Duna balpartjára át akart kelni, a Szt. Gellérthegy aljában megrohanta s majdnem egészen megsemmisítette. A megtámadott seregből, mivel a hajóhidat a zivatar szétrombolta, sokan a hajókra menekültek s a túlterhelte hajók elsüllyedtek; sokan a parton maradtak, ezek nagy részét a törökök hányták kardre; 800-an fogságba kerültek. Az ostromló seregből 16 ezeren estek el, maga Roggendorf is súlyos sebet kapott, s nemsokára Somorján meghalt.⁸⁾

Szolimán, régi tervét keresztülvendő 1541-ben egyébként is szándékozott az országba jönni, amint Buda ostromáról értesült, teljesen elhatározta magát a bejövetele. — Jun. 23 án indult ki Konstantinápolyból; a sereget maga személyesen vezette s vele hozta fiát Bajazidet is⁹⁾. Utját a Maricza és Morava völgyeiben régóta fenálló országúton Drinápoly, Philippopolis, Szófia, Nissa s Belgrádon áttette meg. Péterváradnál, hol Ferdinánd seregének megsemmisüléséről is értesült, átkelt a Dunán s annak balpartján haladt fölfelé. Utjában szomorú hírnökök, a Duna hullámsírijába temetkezett s szemben lefelé nagy tömegben uszó holttestek is jelentették a török fegyverek győzelmét. Aug. 26 án már Pest alatt állott,¹⁰⁾ hol őt Mehemed bász győztes seregével ünnepélyesen fogadta. Szólímán megdicsérete katonáit az aug. 21-ki csatában tanúsított vitézségökért s azokat, kik magukat különösen kitüntették, meg is jutalmazta. Ezután elővezettette a Roggendorf seregből elfogott 800 német foglyot¹¹⁾ s azokat az osztrák Pucháimer Boldizsár, a cseh Borziza Menyhért s még néhány

főbb ember kivételével ujonczkatonáival által leölette. Aug. 27 én áttette seregét a jobbpartra s az Ó-Buda melletti sikon ütött tábornok. — A tábor árokkal, szekerekkel s egymáshoz kapcsolt ágyukkal véttetett körül. A basák fényes sátrai közül magasan kiemelkedve, büszkén pompázott a padisáknak ragyogó aranygömbökkel ékített sok tornyu sátor, melynek belsejében keleti fény és kényelem honolt. A sátor aranszővetfalazat által több teremre volt felosztva; a trónteremben arany baldachim állott; a trón paizs, nyíl és buzogánnyal volt díszítve. A török sereg kitünő fegyverzettségére vaill ama körülmény, hogy az egész táborban, pedig maga a Mohamed által vezetett előhad is 100 ezer emberből állott, a legnagyobb csend uralkodott; a katonák csak jelbeszéddel érintkeztek egymással.

(Folyt. köv.).

T Á R C Z A.

T É L E N.

*Téli napsugárnak csillogását látom,
Csillogását látom hó takari határon.
Hátáron, erdőkön mind csak e fehér kép;
Mint ha egy óriás meghalt arczot néznék!
Nézem, soká nézem ezt a nagy halottat;
S még nézem, mi mindent eszembe nem juttat! . . .
Minden száraz körö egy-egy fájó emlék,
Mely alatt, a melyen száz regény születlek:
Madarak szerelme, virágok szent nájsza,
Napsugár beszéde, harmat haldoklása,
Illat csal-játéka, patak szívevése,
Erdők bús sohajja, hajnal ébredése. . . .
Reménység, boldogság mindenütt, mindenhol,
Ha a nap fölébred, ha a hold barangol.
S most az élet helye egy szóval nagy sir,
Melyből vissza nem tér, melybe nem jut el hír.
Egy néma óriás kővé merevedve,
Egy fagyos nagy folyó, melynek nincsen medre.
Kettő viraszt rajta: egy esontódás, mint emlék
S egy utmutató-fa, úgy hívják: reménység.
Reménység! . . . Oh én is mily sokat reméltem,
Mily ssep kártyavárak országdra néztem!
S haj, mint e sok emlék most mind csak emlékek . . .
Ez a világ sorja, ez sorsotok néktek
Ez sorsotok néktek szép reményvirágok!
Ti elsdppadt arczu, szárnytépelt Szeráfok! . . .
Majd e száraz körök kivirítanak újra:
A „v i r a d ó t” néktek tavasz meg nem fujja;
Tavasz meg nem fujja; nap fel nem puhítja,
Elhaló porotok: örök éj borítja.
Minket is az idő mind kőróvá érlet;
Lehullok, lehullunk virággal, levéllel.
De mint levél, virág megújul tavasszal:
Megújulunk mi is az élő Tavasz-szal*

Pál A.

8) Székér Joachim: Magyarok eredete II. k. 241. lapon Roggendorf-ról azt mondja, hogy „ezen szerencsétlen rendelése miatt bujjába meghalt.“ — Spanyol: Hi t. pragm. regni hungariae című munkájában azt a megjegyzést teszi R-ról, hogy „német honfúarsáinál szomorú emlékéket hagyta hátra kevélységének.“

9) Buday Ézsásás: Magy. o. hist. II. köt. 30. lapon és mások Szelim nevű fiut is tulajdonitanak neki s hogy azt is magával hozta volna, de mint Hammer megjegyzi, a török történetírók erről semmit sem tudnak.

10) Hammer József: Gesch. des Osm. Reiches III. Band. 230. a szultán megérkezését Pest alá aug. 25-re teszi.

11) Hammer. u. o. 600 német foglyot említ.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Karácsoni öröm a Terézvárosban.** A nagyszabeni kir. kath. Terézvárosnak növendékeiről nem feledkezett meg a kis Jézuska a közelmúlt karácsoni ünnepeken sem. Eljött és pedig terhelve sok szép ajándékkal, melyeknek kiosztásakor megható jeleneteknek voltunk tanúi. A megilletődés hangján zengék el a növendékek a karácsoni dalt s e megilletődést nagyban fokozta az igazgatónak a gyermeki szív és értelemhez alkalmazott beszéde. Ki is beszélt a kis Jézuskáról, a gyermekek és árvák kiváló pártfogójáról. Hogy mennyire szereti Ő a jó gyermekeket; hogy most sem feledkezett el róluk: helyettest küldvén, helyettesse által kívánt nekik e szent estén is örömet szerezni. . . . Az ártatlan gyermeki szív minden benyomást mennyire visszatükröz, tapasztalhatták azok, kik e jelenetnél és az ajándékok kiosztásánál jelen valának. Örömköny rezgett sok növendéknek szempilláin; mások lelkesülten csókolgatták az ajándéktárgyakat, míg mások a boldogság miatt, melytel telve vala szívök, alig valának képesek szólni.

S mindez örömet, e boldogságot Erdély nagylelkű főpásztorának, Lőnhárt Ferencz püspök ur ő nagyméltóságának köszönhetik. Mert mint minden évben, ugy most is őt választá a kis Jézuska, hogy árváinak örömet szerezzen. Az általa küldött 30 frtból szereztetett meg az ajándék tárgyak legnagyobb része. Fizesse meg ezerszeresen a kis Jézuska ő Excellentiájának jóságát; áldja meg egészséggel és hosszú élettel, hogy számos éven át szerezhesse még meg árváinak e szívreható karácsoni örömeiket. Az előjáróság.

— **Vidéki levél.** Főtisztelendő Ur! A szászrégeni róm. kath. iskolába járó szegény tanulókat segélyező, (rongy hasznosító) egyesület, mely pár év óta áll fenn, folyó hó 24-én ismét kedves napot szerzett a szegény gyermekeknek. E nap estjén, mely idő az ilyserű jótékonyaság gyakorlására a legalkalmasabb, osztotta ki az egyesület 10 fiú és 11 leány gyermek között a részint új anyagból készült, részint az egyesületnek ajándékozott ócska ruhákból átalakított téli ruhákat.

Hogy a kis gyermekek öröme annál teljesebb legyen, a leány-iskola helyiségében, hol a ruha kiosztás végbe ment, díszes karácsonfa volt felállítva, melyet a megajándékozandó gyermekeken kívül nagyszámú válogatott közönség állott körül.

Az ünnepély tkts. Papp Sándor ügyvéd urnak, mint egyesületi elnöknek megnyitójával vette kezdetét. Következett a gyermekek által sikeresen előadott „betlehem-i pásztorjáték“, mit a ruhák és a karácsonfa „angyalhozta“ apróságainak kiosztása váltott fel; mely a legtisztább örömet nyújtotta mindnyájunknak, látva a segélyezett gyermekek arcáról sugárzó boldogságot. Ezután egyik leányka mondott köszönetet a jótévedőknek; az egyesület nevében pedig csekélységgem mondott köszönetet mindazoknak, kik szíves adományaikkal lehetővé tették azt, hogy akkor, midőn mindnyájan rendkívüli karácsoni ajándékban részesültünk, a világ Megváltójánk születése által, mi is jót tehetünk a nemzet jövőjét képviselő ifjúsággal.

A jótévedők sorában első helyen kell meg emlékeznem

egyletünk kegyes védnökknőjéről, abafájai Br. Huszár Károlyné sz. Gr. Nemes Mária ő méltóságáról, ki az idén is 10 forinttal járult az egyesület céljainak megvalósításához.

De köszönetet mondok az összes egyesületi tagoknak s köztök különösen a két alelnök és a bizottság női tagjainak nemcsak azért, hogy „filaréstelek“ rendezése által az egyesület vagyonát nevelni iparkodtak, hanem azért is, hogy költség kimelés tekintetéből szívesek voltak a leánykák ruháinak elkészítését magukra vállalni.

És most azon ohajjal zárom be rövid tudósításmat, hogy szemben az iskola kényszerrrel és a mindinkább növekedő szegénységgel minél több helyen alakuljon a miénkhez hasonló „szegénytanulókat segélyező (rongyos) egyesület.“

Tompos M. egyesületi jegyző.

— **Vidéki levél.** Oláhláposbánya. 1888. Dec. 29. Az ember természetében van, hogy mit belsőleg érez, külső jelek által is kifejezni igyekszik, részint, hogy érzelmeit tolmácsolja, részint, hogy a szemléltetés által mások képzelő tehetségére hatva, azokat is hasonló érzelmeire hangolja. Ebből származtak a különféle látványos mutatóanyagok, és szemléltető előadások; ebből a passió- és karácsonyi pásztorjátékok is. Ezen mystérium szemléltető megünneplése mindenkor nagy befolyással volt a vallási érzület fejlesztésére; s azért nagy kár, hogy korunkban az ily előadások annyira megritkultak. A Herodes, a pásztorjátékok és dúsgazdag története ugyan még meg van a nép között, de a vallási zománccot mintegy teljesen elvesztette, és csak úgy szólva mulattatásra, mint épülésre szolgálnak. A miveltebb körökben pedig a pásztorjátékokat díszeskarácsonyfák kezdik kiszorítani; pedig ezek nagyon is megilletőnek egymás mellett. Hogy ezen állítás egy kis szorgalom és fáradság mellett valóban keresztülvihető, igazolja Oláhláposbánya és Horgospataka községe, melyeknek tanítói az iskolás gyermekekkel, ott Dec. 24-én, itt pedig 26-án este gazdagon megrakott és fényesen kivilágított karácsonyfa díszével mellett igen jól sikerült pásztorjátékokat adtak elő. Az előadás legérdekesebb s egyszers mind legkellemebb részét képezte az, midőn a kis Jézushozta karácsonyfa maga teljes pompájában látható lett; az általános öröm tetőpontját akkor érte el, midőn a szegény iskolás gyermekek között kiosztattak az ajándékok. Mindkét községben kiosztott összesen: 37 darab nadrág, 34 pár bocsor a fiúknak és 40 darab bujka a leánykáknak. Ezekon kívül egyéb csecebecse, aranyos dő, alma, pogácsa, cukorka stb. anynyi volt, miszerint nemcsak minden iskolás gyermek, hanem még mások is kaptak eleget, úgy, hogy valóban örömmünnepe volt a gyermek világnak. Mindezen czikkbe beszerzési költségeit a mindkét községben levő „ruháztalálkozó“ tőkének kamatain felül egyesek kegyes adományai fedették. Fogadják azért e nemes szívu gyermekbarátok itt a nyilvánosság előtt is a kis Jézuska hálás köszönetét, különösen tkts. Licheta János hivatali főnök ur, ki a tanügy iránt mindenkor a legodaadóbb gondoskodással viseltetvén, azonkívül, hogy havonként tanszerekre 2 frtot szokott utalványozni, jelen esetben is 5 frttal segítette a horgospataki karácsonfa díszítését.

Az előadás fényes sikerének, rendezésének osztatlan érdeme a jeles tanítókart, névleg: tkts. Ketney Anna kis-

asszonyt, Balogh Lajos és Pál Ferencz tanító urakat illeti, kik hivatásuk azon magaslatán állanak, melyen tényleg gyakorolják a valódi tanító jellemző tulajdonát: az oktatva nevelést. Tartsa is meg Isten őket e szellemben, s akkor a rájuk bízott, s kezük alul kikerülendő nemzedék vallásos jó honpolgár leend. Egy jelen volt.

Irodalom.

— Megjelent: **Jézus szentséges Szívének hírnöke.** Havifolyóirat. Szerkeszti Tóth Mike Kalocsán 1889. 1-ső füzet. Ára egy évre 1 ft 50 kr.

— **„Szűz Mária virágos kertje.** Havi tolyóirat. Szerkeszti Tóth Mike Kalocsán. 1889. 1-ső füzet. Ára egy évre 1 ft.

— **„Gyulaféhevár.”** Politikai, társadalmi és szépirodalmi hetilap. III. évf. 1-ső szám. Szerkesztő és tulajdonos: Ávéd Jákó főgymn. tanár Gyulaféhevárt. — Megjelenik minden szerdán. Ára egész évre 4 ft, félévre 2 ft, negyedévre 1 ft. Élénken szerkesztett hetilap. Ajárljuk.

— **„Csiki lapok.”** Társadalmi és szépirodalmi hetilap. 1-ső évf. (mutatványszám.) Szerkeszti Dr Boocsor Béla Csikszereében. Ára egész évre 4 ft, félévre 2 ft, negyedévre 1 ft.

— **„A forradalom”** című munkára nyit előfizetést Makra Imre és Rózsa József Aracson (Torontál m.); bővebb felvilágosítással a szerzők szolgálnak.

— **„A Sas.”** Életlap. II. évf. 1-ső szám. Szerkeszti és kiadja az Adler Adolf árúháza (Adler Adolf) Budapesten. — E „reklám”-lapot ingyen (e) adják annak, ki az illető kereskedőnél „vevő”. — Rajta édes magyarom! Ha jó dolgod van s tánczolni akarsz, menj a jégre s olvasd ingyen-lapot!

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Lapunk jelen száma első ezen évben.** Az erd. róm. kath. irodalmi társulat meg lévén győződve, hogy ezen már tizenegy év óta fenálló lapja hivatást teljesít, nemes és szent czélt valósít s a szó legszorosabb értelmében hézagot pótol az erdélyi katolicismus életében: elhatározta lapját, mint lankadatlan működésének egyik közegét s az erdélyi kath. érdekeknek egyedüli, és éppen azért figyelmet érdemlő képviselőjét, a kegyelmes Főpásztor ur, mint társulati Fővédnök magas és bőkezű pártfogása mellett, továbbra is fentartani. — Megkezdjük tehát jelen számmal a **XII. évfolyamot**; megkezdjük azt örök ifju lelkesedéssel, lankadást nem ismerő munkássággal, önzetlen, egyszerűtől ösztönzött buzgósággal, több, mint egy évtized által megedzett akarattal s a jó ügy végleges diadalának biztos reménye által aczélezott elszántsággal. A szerkesztőbizottság, mely a társulat megtisztelő bizalma által ráruházott tisztet nemes büszkeségének tartja, megújult, fokozott munkakedvvel fog magasztos feladatának megoldásához s karöltve a hason buzgalmu munkatársakkal, élénk reményt táplál minden jó, szép és nemesre hevülő szívében arra nézve, hogy szép feladatának, a körülmenyekhez mérten, megfelelni is fog. Faxit Deus! Isten szent nevében előre!!!

— **Tisztelettel kérjük** t. olvasóinkat, hogy akik lapunk mult évi folyamának 2. és 14. számait megtartották s nélkülözhetik, azokat szerkesztőségünknek átbocsátani sziveskedjenek.

— **Papszentelés.** Püspök urunk ő nmlga Kóry és Sárosi sz. ferenczrendű szerpapok 1888. decz. 30-án áldozároká méltóztatott szentelni s tiszteletökre ugyanaznap fényes ebédet kegyeskedett adni. Isten szent. kegyelmét kívánjuk a sok jó reményre jogosító fiatal áldozároknak!

— **A beállott uj év alkalmából** a ft. káptalan, kebli és növendék papság s tanári kar testületileg jelentek meg a kegyelmes Főpásztor ur üdvözletére, kiknek hő érzelmeit usgs és ft. Barts Ferencz káptalani nagyprépost ur rövid, de szívélyes szavakban tolmácsolta.

— **Két derék laptársunk** végezte be pályafutását a mult évvel: a „Papak Lapja” és a „Közoktatás”. Fájlaujuk őszintén mindkettőt; mert mindkettőnek megszünte veszettség magyar kath. hírlapirodalmunkra nézve. Fájldalmunkat azonban enyhíti a tudat, hogy a jelen évben helyettők három uj kath. hetilap szállott sikra és pedig igen kedvező kilátást nyújtó symptomák mellett; t. i. a „Magyar Szemle”, „Katholikus Hungária” és „Egyházi Közöny”; minthárom uj kollégát melegen üdvözöljük s t. olvasóinknak b. pártfogásába jó lélekkel ajánljuk.

— **A „Közművelődésnek”** a legszebb a gyalfiát ez évben Szabó Elek felsőtömösi lelkész küldt; midőn arról értesített, hogy Trebitz Simon izraelita a mult évi dec. 16-án a róm. kath. anyaszentegyház keblébe tért.

— **Veszedelmes napok 1889-ben.** Falb nevű természettudós előre szokta figyelmeztetni a világot, hogy az ő kutatásainak eredménye szerint, melyek lesznek a veszedelmes, vagy mint ő nevezi: kritikus napok. A nagy közönség évről évre figyelemmel kísérte jövendőléseit, és mindjobban kezd bennök hinni. Falb három osztályba sorozza a veszedelmes napokat; de megjegyzi: néha megelőzik egymást vagy később állnak be. Az 1889. év veszedelmes napjai: Első osztály: april 15. május 15. okt. 24. marc. 17. szept. 9. nov. 23. aug. 11. Második osztály: jun. 13. szept. 25. decz. 22 (teljes napfogyatkozás) jan. 1. jan 31. marc. 1. okt. 9. jul. 12 (részleges holdfogyatkozás) marc. 31. febr. 15. Harmadik osztály: aug. 26. nov. 7. april 30, jan. 17. (részleges holdfogyatkozás) jul. 28. decz. 7. máj. 29, jun. 28. (gyűrűs napfogyatkozás.) Mindössze 23 veszedelmes nap van kitűzve ez évre. E 23 közül legveszedelmesebbek lesznek apr. 15 és május 15.

— **Az erd. r. kath. irod. pénztárba fizettek:** Bálinth Lázár, ptg. 1889 re 5 ft. Fejér Manó, rtg. 1889 re 2 ft. Szentferenczrendi zárda, Kolozsvárt, elf. 1889 re 4 ft. Straubert Ödön, rtg. 1889-re 2 ft. Kalapács Imre, ptg. 1887-re 5 ft. Seethal Ferencz, ptg. 1888 ra 5 ft. Veress Antal, ptg. 1888-ra 5 ft. Kovács Simon, ptg. 1888 ra 5 ft. Jung-Cseke Lajos, ptg. 1888 ra 5 ft. Fülöp Adorján, rtg. 1888-ra 2 ft. Szántó Viktor, rtg. 1888-ra 2 ft. Dávid Sándor, elf. 1888 ra 2 ft. Spaller József, rtg. 1888-ra 2 ft. Osváth Mózes, rtg. 1888-ra 2 ft. Loyczel Ferencz, elf. 1888-ra 4 ft. Brassói főgymnasium, elf. 1888-ra 4 ft. Porubszky rtg. 1888-ra 2 ft. Simon Jenő, ptg. 1888 ra 4 ft. Csákány Adeodát, ptg. 1888-ra 5 ft. Bálinth Lajos, elf. 1888-ra 4 ft. Fark Márton, elf. 1888-ra 4 ft. Fogarasy János, rtg. 1888-ra 2 ft. (Folytatása következik.)

— **Pályázati határidő meghosszabbítás.** A barothi róm. kath. népiskolánál üresedésbe jött tanítónői állomásra mult év deczember 15-én jelzett pályázati határidő f. év január 20-ig meghosszabbítottatik. Baroth (Háromszék-megye) 1889 január 1-én Vincze István isk.széki elnök.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TODOR JÓZSEF. Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, PAL ANTAL, PAL ISTVAN, STRAUBERT ÖDÖN.

Nyomatott Papp és Ferdinándnál a püsp. lye. nyomdában Gyulaféhevárt.